

HANUMAN 1

SVATOPLUK ČECH

HANUMAN 1

SVATOPLUK ČECH

eknizky.sk

Hanuman 1 by Svatopluk Čech is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License, except where otherwise noted.

Obsah

I	1
II	3
III	7
IV	13
V.	27
VI	33
VII	43
VIII	63
IX	67
Poznámky	69

I

Vzdychal jsem jak světec pouště
po vidinách rajske síně,
zatím rarach pokušitel
vhopkoval mi do jeskyně,
po mně drze tančil vzhůru,
usadil se nad nosem
jako bůžek na pagodě
s bajným v ruce lotosem.

Zamáv čaromocným květem
a hned tisíc divných knotků,
okřídlených pitvor, gnomů,²
skřítků, rarášků a šotků
před mušlí se vyrojilo,
v nížto mořští koníci
vezli píseň rozpustilou,
rolničkami zvonící.

Nadarmo jsem volal: Vari!
Jinde huď tu skočnou notu
na cimbále žertů sístrem³
satirických hran a hrotů.
Já chci píseň, jejíž struny
z duše krásou nadšené
ryzím zlatem poesie
zvoní hymny vznešené.

A tvůj úbor fantastický,
falešné ty cizí cety!
Řeknou: Tolik vábných květů
čeká jenom na poety
v našich luzích, tolik hrdin
v dějů knize domácí –
a ten kams až do Indie
pro šašky se trmácí! –

2 Hanuman 1

Marno všecko: dále chřestí
rolničkami v bujném skoku,
hledí na mne vyzývavě,
posměch v jiskřícím se oku,
lichým duhojasem křídel
papírových třepetá,
jako můra krouží vůkol,
škemrá: Pusť mne do světa!

Nuže, leť si! Zasviť klamně
nalepeným křídlem rajek,
poetické duše chytře
vlákej do pralesa bajek
a pak mrkvičku jim strouhej
na houpačce liany,
třeba pohoršilas moudré
neindické bramany!

II

Kdesi ve pralesích Hindostanu⁵
rozvaliny města obrovského
truchlí v upomínkách slávy zašlé,
nádhery, jež klesla do hrobu,
sníce o velebném davu chrámů,
o hemžení nábožného lidu,
o palácích, kde se drahokamy
třpytil prestol⁶ pyšných nabobů.

Nyní trosky pagod, minaretů,⁷
hrdých radžů⁸ rozkotaná sídla
skrývají se pod vějíře palem,
pod mohutné koše banánů:
prales ukryl soucitně tu spoustu
v těžký rubáš z lupení a květů,
na líc slávy zahynulé předl
v hustý závoj sterou lianu.

A v té vzdušné přízi úponkové,
jako mrštná chasa námořnická
v síti lan, rod opic dovádivých
provádí své reje závratné;
báječného opa Hanumana
(s nímžto Višnu, přijav tělo Ramy,
slavně dobyl výspy obrů, Lanky)⁹
potomstvo to jesti posvátné.

Před časy zde opice ty svaté
chovány jsou v chrámu velkolepém
něžnou péčí hindů bohulibých
pod záštitou Durgy bohyně,¹⁰
a když chrám i s městem klesl v rummy
zlobou nepřátel, zde pozůstaly
nad troskami, bydliteli jsouce
jedinými v této pustině.

4 Hanuman 1

Sytily se různým sladkým plodem
lesních obrů, jejich zeleň hustou
oživoval z jitra do večera
opičí té obce vřesk a rej;
pitvorných těl byly; ohon dlouhý
větví hbitě chápal se jak laso;
pod náčelkou chlupů rozježených
téměř lidský měly obličej.

Žily po způsobu jiných opů,
ale po zákonu zasvěceném
vždycky jeden mezi nimi králem
uznáván byl z času dávného;
dědila se královská ta hodnost
utvrzeným posloupnosti řádem
přímo od božského Hanumana,
opičího reka slavného.

Poslední teď Hanuman jim vzrůstal
pod laskavou péčí jasné matky,
ctností mnohou všechna srdce opí
v tuchu příští slávy ztápěje;
ale Parvati¹¹ svým hrozným srpem
srubla list, jenž poupě skvostné stínil,
a žár sudby nepřátelské sžehl
všechny hrdé sny a naděje.

Kdys ve stinném koši sykomory¹²
královna jej v loktech uspávala,
něžně odstraňujíc z hebké srsti
smělce ssající tam vzácnou krev;
náhle vyšel z bambusové houšti
netvor lidský v námořnickém šatě,
neobměkčil kamenné mu srdce
mateřské té něhy tklivý zjev:

rozlehl se lesem rachot, výkřik,
dým se vyvalil a shůry kněžna
kácela se s listnatého trůnu,
zastižena smrtným olovem.

Vrah pak syna z loktů matky mroucí
vyrval, odvlék na mohutný koráb,
do neznámé odvezl jej dálky
spoutaného mrzkým okovem.

III

Jaké boly zmítaly tvým nitrem,
Hanumane ubohý,
když ti v dálce soumrak zahaloval
rodné lesní ostrohy,
když jsi s kormy¹³ rozhlížel se v hoři
po neznámém, nekonečném moři
pod hvězdami cizí oblohy!
Ty, kol jehož skrání svity hvězdné
tkala dávnověká báj,
jehož chválou zněla svatá Ganga,¹⁴
zněl i sněžný Himalaj,
jemuž Indů lid se zbožně kořil –
nyní hrubých šprýmů terč jsi tvořil
pro surovou námořnickou láj. ¹⁵
Tebe, jenž jsi býval světlou modlou
bytostí všech sourodných,
kterýs poznával jen vroucí lásku
v matky loktech lahodných,
v jejích pohledech tak plných něhy –
tebe nutily teď důtek šlehy
do poklon a kejklů nehodných.
Takto vzácný zajatec se plavil
mnohou nocí, mnohým dnem;
cizokrajných břehů pestré zjevy
vůkol mýjely jak snem,
až pak v dáli koráb na severu
v albionské¹⁶ mlhy smutném šeru
stanul ve přístavu hlomozném.
Tamo v dýmu námořnické krčmy
na rohožce z rákosu
op se choulil smuten – až tu náhle
větve známých kolosů

8 Hanuman 1

rozpjaly se nad ním přeširoko,
z tůně šeřivé jak báje oko
zasvítíl mu kalich lotosu.
Listů obrovitých řásná zeleň
osvěžila skrání plam,
větví soumrakem se motýl zaskvěl
křídlatý jak drahokam,
svitla listím datle zlatohnědá,
sáhl po ní – chytil vzduch – ó běda,
všechno bylo pouhý spánku klam!
Z jitra pán mu zřídíl roucho vzácné:
dobrodružný jevil tvar
klobouk dvourohý a chochol zářil
báječně jak víly dar;
rudý frak, pln okras fligránských,
klátil párem šosů dlouhatánských
kolem fialových šaravar.¹⁷
Sedě na kvikavém kolovrátku,
pánovu jenž tížil plec,
vypravil se na pouť uměleckou
do Francouz, Vlach, do Němec,
od rév jihu k jedlím na severu
půl Evropy proputoval věru
opičí ten kníže bezzemec.
Vítán dětí jáсотem a smíchem,
musel jeviti svůj um
v ruchu měst i před vesnickou krčmou,
bavit obecenstva tlum,
uklánět se dvorně, klobouk snímat,
v karty hrát, z lodnické dýmky dýmat,
chodit po hlavě a píti rum.
Obvázav si zručně kolem šjíje
bílé cípy ubrousku,
krmě krájel, pěkně na vidličku
sbíral kousek po kousku,
sklepníku frank podal velkodušně,

posléz párátka též užil slušně,
 víno čistě setřev s licousků.
 Peníze pak sbíral v pestrý klobouk;
 někdy umělci též vhod
 z ručky štědré zapadl tam sladký
 sadu severního plod,
 spával v loktech svého velitele –
 zdálo se, že pustil z mysli cele
 dálný prales a svůj božský rod.
 Ale posléz omrzela plavce
 kočovnická světem pouť,
 zatoužil zas navinovat lana,
 širým oceánem plout,
 a tak jednou vstoupil ve přístavě
 na koráb, jenž uchystal se právě
 plachty k cestě dálné rozepnout. –
 Impresario kys geniální
 záměrem byl velkým jat
 jako Alexandr umělecký
 dobýt Himalaje pat,
 musám žíznivým v panenské půdě
 pod Indem a Gangou, na Nerbudě¹⁸
 nový živný pramen vytepat.
 A hned sbíhaly se mimů¹⁹ davy
 z východu a západu,
 sletěly se baleriny, divy
 chtivé slávy, pokladů,
 dobýt piruetou, ariemi
 Golkondu²⁰ tam s diamanty všemi,
 všechny skvosty Allahabadu.²¹
 Snily zlatovlasé primadony,
 jak jim sprchne do klínů
 zlatý dešť a liják almandinů,²²
 safírů a rubínů,
 a sbor baletní tam čekal milce
 pod turbany z perel, chystal štilce²³

10 Hanuman 1

pro velebné nosy bramínů.
Stěží koráb, archa umělecká,
stačil pojmout do svých cel
vše, co svět, jenž z prken buduje se,
k Indu přeplaviti chtěl:
ohromnou tu spoustu různé zdobu,
beden, krabic, skříněk, garderoby,
vaty, vlasenek a líčidel.

Zpěvem hlaholíc loď Argonautů²⁴
hrdě brázdí mořský luh.

Na ní lodníkem pán Hanumanův
a s ním op dlí, věrný druh;
ó jak svitlo Hanumanu oko,
když kol něho volně, přeširoko
rozepjal se oceánu kruh!

Jaké city srdcem jeho vlály,
an skrz lan a ráhen mříž
nocí teplou opět v záři skvostné
uvítal ho jihu kříž,

když loď, na obzoru zamodralém
zas mu jevíc sličné sbory palem,
k otčině ho nesla blíž a blíž!

A čím blíže k ní, op častěj v dumy
jakés vážné poklesá.

Jednou vyskočil – zrak postih v dáli
rodného zjev pralesa – –
než tu náhlá bouře vzteklou rukou
rozvívila hudbou hromozvukou
moře hlubinu i nebesa.

Hoj, tu na korábu přenešťastném
davy pěvců, aktérů
tragedii svedly srdcelomnou,
hrůzně krásnou operu,
k nížto v tympany a tuby řvoucí
bouře hudla průvod dušervoucí,
o němž nesnilo se Wagneru.

Hanuman z té vřavy vyšplhal se
na stožár – vtom blesku žeh –
hromu rachot – vrchol stěžně klesl
v rozkypělé vlny šleh
a s opičkou pak, jež se na něm pevně
držela, hloub oceánu hněvně
vyplila jej na indický břeh.

IV

Ó pralese, ty spousto nádherná
krás, velebnosti, kouzel, hrůz i žasů,
ty pokladnice tvarů nezměrná
i barev, světel, stínů, vůní, hlasů,
jak půvabně jsi rázem procitla
dne polibkem! Jak hrdá temena
tvých velikánů pod ním zasvitla,
vrcholků valných zeleň plamenná,
vln smaragdových bleskotavé moře!
Leč korunami knížat pralesa
i v nižší oblasti den poklesá,
kde druhý les, těm podrost obrům tvoře,
však spodní houšti sám jsa mocný štít,
své listy svěží, veliké a malé
v bohatství forem skládá neskonale.
Tu báječné je nakupení zřít
vějířů ohromných a chocholů,
jež s palmových se šíří vrcholů
a složeny jsou skvostně, divukrásně
z čepelů zelených a jemné třásně.

V tom listů mnohotvárném zpeření
noc potýká se hravě s denním svitem
v odstínu sterém, vábně rozmanitém,
až dolejš hustší, hustší šereň
přechází zvolna v soumrak pověčný,
kam do úžasné směsi bylin všakých,
v mok, plíseň, v kořenů spleť křivolakých
den nikdy nesklání zrak všetečný.
Než ve výši svit budí na sta duh
a pablesků. Tam rozepjatý v kruh
terč lupenů, jichž konce zohýbané
jak zdobné třepení jej vroubí kol,

14 Hanuman 1

uprostřed šera osaměle plane
jak zlatý velmogula parasol.²⁵
Zde liana, jež visí girlandami
se sykomory, v zápleti svých spon
hrá zvonců sličných barvitými plamy,
že řek bys: rubín, safír, chalcedon
to svítí s nádherného bandalíru -26
den rozmetal zde skvostů plnou míru.
A pralesem teď táhne svěží dech,
jak vál by z Jitra slastiplné hrudi,
sto vůní nese, v listech šeptá všech,
ruch žití mnohotvárný kolkol budí.
Tu papoušek svým skřekem slunce zdraví
a rozkyvuje purpur třepetavý
svých křídel, čechrá smaragdový bok.
Páv divoký se míhá v přeletu
jak zářný oblak z duhobarvých ok.
Tam kolébá se motýl na květu
jak oheň křídlatý. Vyš opice
sen střásají, ve větví, úpon směši
jak šotků roj hluk pustý tropíce:
níž střemhlav letí, za ohon se věsí,
po kmenech spouštějí se jako blesk
a houpají se směle na lianách
v pitvorných obratech. A na všech stranách
zní shora, zdola jejich šum a vřesk.

Dnes opic roje bouří divná zvěst:
že vládce živ, že v jejich středu jest,
že navrátil se náhle z dálných stran
ve kroji divném božský Hanuman,
jejž dávno oplakaly – obec sirá –
že k jeho rozkazu ve valný sněm
teď odevšad se národ opů sbírá.
Jak rarášků by lesem bouřil tem,
vše spěchá tam, kde v lůně ssutin charých²⁷
své sněmoviště mají z časů starých.

Ve středu města – spousty trosek nyní –
 jež prales větevnatým krovem stíní,
 zřít rozvětralou sivou pagodu,
 jež nesčíslné bůžků podoby
 a zvířat, vížek jeví v obvodu –
 mech pokrývá ty zpustlé ozdoby –
 a shora čtverým sloním nad chobotem
 bář malou nese s lupenitým hrotem.

Na této bářce jako na prestolu
 již sedí Hanuman a kolem něho
 na soškách, vížkách po pagodě dolů
 tlum předních opic rodu vznešeného.
 Již také vůkol odevšad se rojí
 sbor sněmovníků ze ssutin a stromů ...
 Les větve mocné nad pagodou pojí
 jak šerou klenbu ohromného dómu;
 než kopule ta zdá se žítí celá
 úžasným rejem drobných satanů:
 ve mračna opic bouřně rozechvělá
 zdá měniti se listí banánů,
 chleboňů, mangiv, banyan²⁸ a palem,
 zdá živým ovocem se plnit valem
 a všechny větve dokola se chvějí
 pitvorným hemžením těl chlupatých
 a sterými se šklebí obličejí.
 I po lianách svislých, rozpjatých
 se kupí hustě, od lesního stropu
 v dol houpají se těžké hrozny opů.

Jak slovy pojmuti tu zvuků směs,
 ten vřesk a šum a skřek, jímž opů sněm
 les rozvířil, svůj projevuje ples
 nad krále ztraceného návratem!
 A král tam klidně seděl na pagodě.
 Skrz otevřenou nad ním lesní bář
 proud světla mihotavý padal naň,
 kol těla skvoucí glorii mu plodě,

16 Hanuman 1

v níž zřetelně se jevil vzácný zjev:
frak šarlatový s hojnou třásní zlatou
a spodky fialové za oděv
sloužily králi; hlavu hrdě vzpjatou
kryl divotvárný klobouk veliký,
podobný onomu ve tvaru, slohu,
jejž nosil slavený syn Korsiky;²⁹
leč zlatý střepec v každém visel rohu
a nad ním chochol mohutný se skvěl
ze zlatých drátků, pestrých per a skel.
Ten oblek věru důstojným byl bohů!

Sněm opů na vše s úžasem se díval
a mnohý vydával křik obdivu,
ač také leckterý op hloupý skrýval
smích nad fračiskem v lian pletivu.
Až posléz zahřímalo se všech stran:
„Bud' zdráv nám kníže, velký Hanuman!“
Tu vládce opů klobouk skvostný sňal
a řečí plamennou sněm započal:

„Bud' Višnu veleben, měj vroucí dík
i svatý praděd můj! Přímluvným slovem
on jistě, kdysi Ramy pomocník,
jej pohnul tam ve stanu oblakovém,
by unésti mne dal přes valné moře
tam, poznání kde zasvitla mi zoře.
Teď odsloněný zrak můj pravdu stíhá
a rozevřena leží přede mnou
osudů opičích a lidských kniha –
čtu každou její známku tajemnou.

Op, všeho tvorstva vrch a diadém,
z ruk božích vyšel nadán v plné míře
vloh duševních a hmotných pokladem.
I množil se, svá sídla zemí šře.
Leč jedna část té velké rodiny
v původním stavu ztrnula, byt majíc
na větvích stromů, jejich plodiny

– dar přírody – bez práce pojídajíc,
 své vlohy vzácné zůstavujíc ladem,
 že mnohé zakrněly, zašly zcela,
 a víc a více s tupých zvířat stádem
 se sbližujíc, jež za soudruhy měla.

Část druhá naopak vždy výš a výš
 své dary rozvíjela čilou snahou,
 zem poddávala sobě, tvorů říš,
 vždy pokroku se ubírajíc drahou;
 po valné, nespočetné řadě věků
 tak povznesla svůj um, tak vyspěla
 ve brusu zevnějším a žití vděku,
 od lesních bratrů svých tak docela
 se odlišila, že jen stěží bys
 teď uvěřil ve stejný původ obou,
 by nevěstil jej tváře, těla rys.
 Což ach, řeč opicí se zdráhá mdlobou
 vznět líčit můj, když pomním na Evropu,
 vlast nejkrásnější vzdělaných těch opů!
 Ta líčit města, plná třpytných skladů,
 ty karosy,³⁰ ten vyfintěný dav,
 tu žití rozkoš, pohodlí a vnađu,
 ten vybroušený společenský mrav.
 Ach, vyznávám, stud hanby na tváři:
 my proti nim jsme míň než barbaři.
 Jak nemá tvář, jež s nimi v lesích žije,
 jen jídlo známe, šplh a přemety,
 nám nesvitl ni paprsk osvěty,
 nás hudba nešlechtí ni poesie,
 a sotva jménem divadlo nám známo
 a politika, salony – ó Bramo!
 Ký div, že opic pokročilých, lidí
 (neb již i za to jméno „op“ se stydí),
 rod osvěcený pohlíží tak spatra
 na pralesního surového bratra.
 Ba, bratrství to dávno zapřel zcela.

Nedávno teprv slavný člověk jeden
to bratrství doznal, velkým srdcem veden –
a jaká bouře proti němu hřměla!³¹
Však líp než on já chci jim dokázat
naš stejný rod, že pouhou vůlí snadně
ten zapřený a povržený brat
k nim povznést se může, ne-li nad ně.

Když tamo prvně, v duši stud a lítost,
jsem s lidským porovnal náš bídny los,
tu náhle čelem zajiskřilo cos
a mžikem prohrálo mou celou bytost:
to jiskra byla velké ideje,
jež rostla dechem blahé naděje
a přede mnou teď vůdčí hvězdou plane,
k níž pohled nadšený se obrací:
bych z potupy své plémě zanedbané
vznes osvětou a civilisací,
bych prst, jež předků mnohověkou nedbou
nechána ladem, zplodil ducha setbou
a učinil svůj národ činem slavným
kulturních plemen druhem rovnoprávným.
Dnes ještě ruka má se díla chopí.
Než přistoupím k duševní sféře vyšší,
tré vyhladím, co zevnější zjev opí
od člověckého nejnápadněj líší.
Věc první dotýká se ohonu,
jenž k posměchu jen za námi se vzdýmá;
než srubnem zbytečnou tu příponu
a nepěknou, ba neslušnou – díím zpříma.
Pak nohu, která zneužitím dlouhým
se stala ruky pomocníkem pouhým
a místo řádné chůze bídne tápe
než větví palcem všetečným se chápe,
vrátíme k původnímu určení
a řádná obuv, spínajíc ji pevně,
tvar její záhy vhodně promění.

A teď – ach žel, že promlouvat mi zjevně
o věci té – ve valném shromáždění –
jíž neslušno se dotknout beze rdění –
Ach, žel, tak děsně zanedbán tvůj cit,
že bez ruměnce, národe můj drahý,
as vyslechneš, co nahlas vyslovit
se zdráhá cudný jazyk můj: Jsi nahý.
Ne – neukazuj větší pro potupu
na hrubou srst, ten zvířecí háv chlupů –
ten halí jen – Však řeč mi vázne studem.
Dost o tom předmětu. Jen povím krátce,
že do sukně a kalhot, do kabátce
po lidsku nadál oblékat se budem.
Tak předem zjednáme si lidský vzhled
a dál pak chutě bude stoupat nám
po stupních mravu, umění a věd
ve člověčenství jasný velechrám!“

Král odmlčel se; vůkol opic mračna
těž visí bez ruchu. Jak meteory
ty velké myšlenky jich slní zory,
ta perspektiva skvělá, nedozračná.
Po chvíli teprve ty mraky těl
ruch udivení bouřně rozechvěl:
sto šermujících ruk tu vzduchem lítá
a vrtí se a kývá sterá leb,
sto postav sebou hází, škube, zmítá,
na tváři sterý posuněk a škleb.
Než co jich tamo vykládá své umy,
jen pustý slyšet šum – hlas všichni tlumí –
a rozpačitě slavný řečník mnohý
se škrábe za ušima palcem nohy.
Až starý jeden opičák – zjev chmurný
se stříbrem vážných šedin v řídké srsti,
ve tváři tisíc vrásek, pohled zpuřný –
plod mangovníku drže v jedné hrsti,
se sivým vousem levicí si hraje

a třetí rukou lehce objímaje
 úponku vzdušnou tropického svlačce,
 v němž volně seděl jako na houpačce,
 teď čtvrtou ruku ke knížeti vztáhl
 a takto po řečnickém lauru sáhl:

„Dím od plic: nesouhlasím s tebou, králi!

Ne lidé nad námi, než nad člověkem
 my stojíme, jak předci naši stáli.

Hle, jasný důkaz v ději starověkém:
 když bohu, jenž tvar lidský na se vzal,
 milostnou Situ olbřím Ravana³²
 kdys unesl na Lanku, tu nehledal
 u lidí pomoci, než volal nás,
 na Hanumana spoleh, na Sugrivu.³³

A co ta slavná opí knížata
 pak vykonala udatnosti divů,
 jak Hanumanem obru odňata
 choť Ramova, jak mostu oblouk smělý
 přes moře na Singhalu³⁴ vystavěly
 pak ruce opičí – to v dějin desky
 je slavně psáno nesmrtnými lesky.

A přednost naši uznal člověk sám:
 že Indu rod náš polobožským, věští
 od Himalaje k moři mnohý chrám,
 kde sbory opic nábožně se pěstí.
 Jen žijme dál, jak žili předci naši.
 Plod mangivy – co sladší širým světem?
 A život zde, na větvích s vonným květem
 ve stinném pralese – co můž být krásší?
 Jen hloupostí jsou věda, osvěta
 i vzdělanost i blouznění ta všecka –
 víc pro mne ceny má ta mangy pecka.
 Já vyhléd také trochu do světa,
 až v Madrasu jsem byl i v Bombaji
 a zřel jsem život evropských těch bloudů,
 jak naškrobeně kruhem sedají,

podobni loutkám traganových³⁵ oudů,
 a váží úzkostlivě každé hnutí
 i posuněk, jak fráze jalové
 vždy přežvykují, do poklon se nutí –
 dík pokorný za žití takové!
 By bláhovci ti měli rozum větší,
 k nám prchali by v náruč svobody
 z těch samovolných pout a marných péčí
 na čistá ňadra matky přírody.

Ba, k čemu nám ty floutky napodobit –
 spíš oni k nám se mají přizpůsobit!
 My zůstali, jak nejmoudřejší bytost,
 jak duše přírody nás utvářila –
 nač o to dbát, čím lidská fraškovitost
 původní výtvar boží znešvařila?
 Jak libo, králi, ohon ten si haň –
 já s plesem nosím jej, jsem hrdý naň.
 Viz štíhlounký ten útvar, jemně hravý,
 tu graciousnost měkkých pohybů –
 on v každém vzbudí vroucí oblibu,
 v kom nezkalen pro krásu smysl zdravý.
 On k životu na stromech potřebný
 a zasvěcen je nespočetným věkem:
 děd, praděd náš se honosil tím vlekem,
 jím Hanuman se pyšnil velebný;
 i hvězdy nejkrásnější v zářné prouze
 po nebi vlekou jiskrnatý chvost:
 a my jím pohrdneme – proto pouze,
 že člověk vzácné ozdoby té prost?!
 A nohy, jejichž prsty volné, hbité
 jsou schopny hmatu, práce rozmanité,
 zdaž ochromlé jich palce máme s mukou
 vtěsnávat krutě do španělské škorňe
 a prachem, blátem hápat nemotorně?
 Ne! Raděj budem o svých čtyřech rukou
 nad hroudou pozemskou, s níž člověk spjat,

dál k čistým výsostem se pozvedat.

I na té hebké srsti mějme dosti,
jíž, kde je třeba, příroda nás kryje;

cos o nahotě mluvil, o cudnosti,

to, králi, směšná lidská pruderie.

Nám dány přírodou ty tvary všechny

a známe je – nač krýt je pokrytecky?

Mne nevpravíš do strakatých těch cárů,

já zešedivěl bez kalhot a k stáru

ze sebe neudělám tatrmana –“

„Dost!“ vykřikl tu kníže, hněvem plana.

„Tak neurvalý tón a vyzývavý

as nepoznaly sněmů anály.

Ach, pohádkou vám parlamentní mravy

a jak se sluší mluvit ke králi.

Pryč ze sněmovny: klid' se a buď rád,

že nevydal jsem dosud trestní řád,

sic byl bys, troupe, odevzdán již katu

pro hrubé uražení majestátu!“

Op starý zaražen pohlížel k němu,

pak zády obrátiv se k opů sněmu

výš po lianě na pipal³⁶ se soukal

a tamo listím ukryt ve vrcholu

ssál mangy šťávu, přeseďával, broukal

a pecky zlostně odhazoval dolů.

A král teď pádných argumentů vojem

tak ničil řeči odpůrcovy dojem:

„Můj velký praděd se hvězdnaté výše

prohlíží asi s malou rozkoší

zastánce takového; stud má spíše,

že praotcem je tomu hastroši.

Ctít velké předky své, to dobré jesti;

leč kdy tak vnuci nejzvrhlejší právě

svou směšnost sluní ve svých předků slávě,

zbabělci sami, jejich mečem chřestí,

jich velikostí se dmou jak větrem měchy:

tu mním: tak mohou chlubiti se blechy,
 jež strpěl ve královské hřívě lev,
 že lví jim krouží útroby krev.

Ten břídil vážil cestu dalekou
 pro důkaz svůj až v dobu pravěkou.
 Jeť nedoukům nejlíp v onom kraji,
 kde v mlze pestré obrys všeliký
 se tratí oku vážné kritiky.
 Než prohlédněm si střízlivě tu báji.
 Ctím Hanumana, vím, že slavný jest,
 však pravda neukráti jeho čest.
 Bůh v Ramu vtělil se, tož ve člověka,
 ne v opa – člověk tedy přednost měl –
 a člověk ten byl vojska velitel,
 jen v pomoc maje opičího reka –
 toť opi přednosti jsou pravé ruby.
 I mostem zázračným se marně chlubí:
 jej, pravda, ruce opic vystavěly,
 však Samudra, bůh moře, napřed celý
 plán stavby načrtal; jen hbité svaly,
 jež přiznávám, k té práci opi dali,
 ni um ni vtip – toť věru sláva levná –
 i sloní rypák nosí k stavbám břevna.
 Je směšno chlubit se tou skrovnou rolí,
 již Ind nám ve své bohoslužbě dává,
 když ledačemus úcty rovné prává –
 vždyť znáte v Benaresu svaté voly!

A zvrhlý vkus ať chválí sebevíce
 ten praničemný vzadu přívěsek:
 je přírody on zjevný poklesek
 a přímo ve tvář bije estetice.
 Tvar nohy člověka prý k zemi víže,
 co zatím op se k nebi vznáší blíže:
 však ještě výš se nese papouš hloupý –
 snad proto lepší nás ti pestří troupi?
 Noh našich zvrhlý způsob nynější

je ku šplhání, pravda, schopnější:
leč nechcem právě s ledajakou zvěří
nadále šplhat po stromu a keři
ni skotačit po vzdušné úponě –
než pěkně sedat v rádném saloně.

Co nahoty se týká konečně,
ó buďme rádi, že v ten lesní taj
až dosud nepronikl všetečně
z Evropy žádný novin zpravodaj,
(z té Evropy, kde leckde v tyto časy
i nádra dívčí opěvat je hřích
a policie trpí nahé krásy
jen leda na bohyních antických):
ten kdyby debatu tak nemravnou
zde vyslechl a sdělil svému listu,
k ní přilhav mnohou črtu zábavnou,
jakť obyčejem pánů žurnalistů –
což byl by vydán v potupu a šprým
náš sněm před celým světem vzdělaným!

Leč dosti slov. Jen končím přísahou,
že přes odpor všech hlupců, netečníků
a tmářů, copářů i zpátečnicků
dál s neoblomnou půjdu odvahou,
kam jasná, vznešená mi kyne meta:
budoucnost velká opičího světa.“

Zněl po té řeči křik i potlesk chvalný,
ba jeden op až příliš loyální,
chtě tlesknout všemi čtyřmi dlaněmi,
se octnul pádem hřmotným na zemi
(jsouť byzantinci mezi opstvem taky);
než dobře poznal kníže bystrozraký,
že nejdou ze srdce ty hlasy chval,
a proto mrzut obrátil se dolů,
kde op, jenž Bhandragurou sebe zval,
pod bářnkou chrámce, nejbliž u prestolu
na sloním rypci seděl po jízdecku,

jsa vznešen nad opičí šlechtu všecku.

Té vzácné osobnosti ptal se vládce:

„Nuž, milý Bhandraguro, sděl ty mně,
co soudíš o mém plánu? Pověz krátce
a bez obalu, zcela upřímně.“

Tu poklonil se nížko Bhandragura
a pravil: „Bez lichoty, Milosti:

tvá řeč, to skvostů myšlenkových šňůra,
v níž každé slovo perla moudrosti.

Spíš na slunci bych našel skvrn a vad
než na díle tvé geniální hlavy:

jeť ono zázrak důvtipnosti pravý
a veskrz dokonalé odevšad.

I najdeš, zvláště co se šatů týká,
vždy nadšeného ve mně učenníka.

Ach, s jakým plesáním bych zdobil čelo
tím pyšným kloboukem a halil tělo

v ty spodky malebné, v ten skvostný fráček! –
Než kde je vzít? – – V tom jediný as háček.“

Souhlasným šumem svědčil opů sněm,
že výtka tato z duše vzata všem,

a zraky chtivě na krále se pjaly,
jak asi tíhu námitky té svalí.

Než král se hrdě nad pagodou zvedl
a sněmem vítězně se porozhlédl:

„Čest budiž upřímnému tvému slovu,
tak mužnému, bez cety pochlebné –

svým prvním ministrem tě odtud zovu;
však věz, že dílo svoje velebné

jsem pilně vážil v každém ohledu:

tam nedaleko, kde náš prales vroubí
břeh písčité, pod nímž se moře hloubí,

na místě, kam vás nyní dovedu,

v dar přinesly nám oceánu vlny

rozkošných šatů výběr nesčíslný

i klenoty a šperky vzácných krás,

26 Hanuman 1

že z pokladnice této každý z vás
můž zapyšnit se od hlavy až k patě
v hedvábí, krajkách, sametu a zlatě.“

Ta zpráva teprv uchvátila duchy
radosti prudké nadšenými vzruchy.
Zněl jásos hlučný ze ssutin a stromů,
bouř chvály zahučela se všech stran
a pozdravila krále hlasem hromu:
„Buď dlouho zdráv náš velký Hanuman!“
Pak nečekajíc jeho vedení
ta spousta opů jako smečka divá,
jež za příšerným lovcem báje hřmívá,
ve větví, úpon hustém spředení
od stromu k stromu v šumném přívalu
vzdušnými hupy, přemety a skoky
tam letěla, kde s tesu korálů
lem pralesa se díval v mořské toky.

V.

Vod valná pláň, kde věžil orkán včera
hor plynných davy nad údolí sterá,
kde sršely tmou žhavé mračen střely
a s hromu rachotem vln jeky zněly,
dnes v majestátním spočívajíc míru
pod nebes jižních skvoucím blankytem
safírem ohromným se modrá v šíru
se zlatých jisker hravým zákmitem.
Jak modrá říza jemných krajek lemem
roj tichých vln se čeří sněžnou pěnou
pod nízkou prouhou břehu, ozdobenou
malebných palem skvostným diadémem.
To nádherný je předvoj pralesa
se šperkem pyšným rostlin opínavých,
jenž v kadeř tká jim věnce květů žhavých
a girlandou až k moři poklesá.
Pod nimi vlnek stříbrem průzračným
plá sadu podmořského divná krása,
jenž korálovým kvítím břeh tu pásá
polypů něžných dílem zázračným.
Ty trsy z tyrkysů a rubínů,
na jejichž snítky ozdobné jsou sety
kolkolem lepotvárné živé květy
v rozkošných barev sterém odstínu,
těch medus barvy, tvary přesličné
i jiných tvorů, jež kol hrají v letu
jak motýlci těch korálových květů
a na dně lastur formy rozličné,
jež perletí se lesknou v barvách duhy –
toť jako pohled na báječné luhy.

Leč bouře včerejší, jež s lodí múz
tak mnohé pyšné sklála naděje,

v těch krásách vůkol nechala svých hrůz
nejedny kormutlivé šlépěje.

Na břehu sem tam divá směsice
se kupí v písku. Mořem vyhozeny,
vln prudkostí a vláhou poškozeny,
tam leží koše, bedny, krabice.

A v moři samém nedaleko břehu
hle, mezi skalin útesy a bradly,
jež černají se v jasném pěny sněhu,
vrak lodi vězí, zpola na bok padlý.

Slyš! Zdá se, jak by do pralesa kdes
byl náhle zadul vítr s hukotem
a blíž a blíže k pobřeží se nes
v rostoucím šumu s větví praskotem.
A již v tom hluku rozeznati skřek
a vřeskot hrdel četných. Povzlétá
nad palmy zděšen mnohý papoušek
a, vzduchu tulipán, tam třepetá
peřestým křídlem. Z houští lupenů
op nyní vyrazil a po kmenu
sjel k zemi bleskem; za ním druhý, třetí
a dav už jiných vřeště dolů letí;
teď chumelí se řásných listů houští
již celé mračno opičích těch stád
a překotem se po lianách spouští,
jak dštil by plavých pitvor vodopád.

Vše na krabice, na bedny se vrhá,
rve vaků řemení a koše trhá – –
Teď, Breughle³⁷ pekelný, svůj štětec dej,
bych zdáli zachytil ten divý rej!
Mé pero chabé nepodá než stín
té orgie, těch mumrajů a šprýmů
nad zůstalostí utonulých mimů
a pěvců, primadon i balerin.
Jak vichří nedočkavé ruce opí
v té strakatině třpytných oděvů,

co s nimi za posuňků směšných tropí,
 co groteskních tu zřítí výjevů!
 Zde s fantasticky opřilbenou lebí
 tvář opičí se do zrcadla šklebí;
 tu strká v Mefistovy spodky rudé
 opička ruce; nohy opět jiná
 cpe v rukávce živůtku Markétčina;³⁸
 jich soused žezlem na trianglu hude;
 op vedle s hustě osněženou srstí
 kol sebe metá pudru plné hrsti,
 že brzy tu jak v sádrovnické dílně;
 druh za ním karikuje umělce,
 po zádech štětkou čmáraje mu pilně,
 již v tuši namáčí a rumělce;
 ten lorňonem zas mává v poskoku,
 půl oděn anticky, půl v rokoku,
 a přes tympany metá kozelce – –
 Tu obleky všech národů a zemí,
 tu zbraň, již hrozíval kdy který věk,
 vlásenky, kníry s nosů druhy všemi,
 mask bez počtu a lýtka baletek,
 tu věnce vavřínové s fábory,
 vějíře, noty, číše, prapory – –
 vše oživeno šklebivými běsy
 a rozvířeno v nevidané směsi
 a rej ten vhodná hudba doprovází,
 směs tónů, jaké neuslyšel svět:
 vřesk opů, tamtam ohlušnými rázy,
 chřest rolniček a klapot kastanět.
 A nové ještě davy s palem prší;
 již sotva jímá břehu těsný pruh
 ten bohopustý masopustní ruch,
 kde pestře klubka zmotaná se vrší
 opičích maškar, jež se o plen škubou
 a na se cení dáseň ostrozubou
 ke rvačce hotovy. Tu jedna zrakem

zalétla na skalisko s lodním vrakem
 i zavolala jiné. Vyšplhala
 hned tlupa opičí na sykomoru,
 jež sama strměla tu v palem sboru
 a nejdál k moři větev silnou stlala.
 S té v době kratší, než můj popis trvá,
 pás visel utvořený opicemi:
 na větvi nohama i chvostem prvá
 se drží pevně, hlavou visíc k zemi,
 a rukama chvost dolní družky jímá,
 ta třetí zas, ta čtvrté ohon třímá
 a tak op četný – směšné divadlo! –
 lbí dolů, zády obrácen jsa k moři,
 až k zemi téměř svislý řetěz tvoří.
 A teď to dlouhé živé kyvadlo
 všech ruk a nohou prudkým rozmachem
 vždy prudčeji sem tam se houpá, zmítá,
 že brzy daleko za břehu lem
 op nejspodnější k lodní trosce lítá,
 až ruky vzpřahem kloun³⁹ tam obejpal
 a dokončen tak živý oblouk mostu,
 jenž zbudován je z opích těl a chvostů
 tak docela, jak Ulloa⁴⁰ to psal,
 (čímž tuto nezvratně se potvrzuje,
 co učencům dnes bajkou směšnou sluje).
 Po mostě opičím dav jiný pílí
 a do dna vypleněn je v malé v chvíli
 nešťastný koráb. Nový tarmark⁴¹ pravý
 přibývá na břeh do strakaté vřavy.
 Vtom objevil se posléz mezi svými
 též vládce Hanuman. Teď teprve
 – ač vůdce – dostih kroky belhavými
 své poddanstvo, jsa ztýrán do krve.
 Onť arcí nesměl pádit opím skokem
 po lianách, než bral se lidským krokem
 po zemi, opřen o kus bambusu,

a šlo to v bídném dosti poklusu,
an každou chvíli rovnováhu ztrácel
a leckde pádem v trní zakrvácel –
neb ten druh opic dovede jen stěží
jít zpříma jako gorila neb čego -42
tak dopachtil se posléz na pobřeží
a stanul jako vtělené Quos ego!⁴³

„Ah,“ vzkřikl, „rozkošné to divadlo!“
a bambus napřáh v ruce hrozebné;
než zbaveno tak berly potřebné
vráz jeho veličenstvo upadlo
na přední ruce a tak o čtyřech
dál plísnilo své zbrklé poddané:
„Dost nemoudrých a dětských šprýmů těch!
Co v koších dosud, ať tam zůstane
a vše do lesní naší državy
ať nejdív pozorně se dopraví;
tam teprve po řádném sepsání
z té spousty vyberu, co svědčí komu
dle rodu, povahy a nadání,
a naučím vás, jak se tvářit k tomu.“

VI

Jak, Hanumane, důstojně bych líčil
ten velkolepý převrat všeliký,
jímžs rázně, druhý Petr Veliký,
nad opstvem prapor vzdělanosti vztyčil!

Jak bystře znal jsi užítí všech věcí,
jež přinesl ti koráb v širé pleci,
těch kulis, kostýmů a sterých tret,
z nichž buduje se divadelní svět,
bys založil zde ve pralese hluchém
svět skutečný, svět osvícených opů,
jenž brusem jemným, vzdělanostním ruchem
div že se nepovznesl nad Evropu!

Kdo věřil by, že v rouně chlupů holém
nedávno lezli po stromech a svlačcích
ty postavy, jež teď se pestří kolem
ve spodkách, sukních, mantilách a fráčcích,
jež nosí vějíře a lorňony
a sekají si dvorné poklony!
Kdož spodní ruce opičí by tušil
ve skrýši hebkých střevců a bot,
jež – řek bys – švec jen příliš volné ušil.
A málem přímý je těch postav chod
i v kyčlích při tom houpají se s chicem –44
lze divy tvořit vytrvalým cvikem.
A chvost? Pad bez milosti břitkým kovem,
teď neslušno jen dotknout se ho slovem,
za smeták prachu slouží, ubohý!
Jen dámám nechán, výborně se hodě
namísto jiné různé podlohy
pod šaty vzadu, jak to nyní v módě.

Kde radžů dávných palác pobořený
ve středu ssutin vznáší sivé stěny,

jsa zpola zastřen hustým krovem lesa
a svlačců zvonce na průčelí nesa,
jež dřevní slávy chová mnohou stopu,
tam sídlo zařídil si vladař opů.
Před vetchou branou, jejíž zdobu četné
mech obalil a skryly hvězdy květné,
přechází semo tamo stráží bdělou,
kdy třeba, poctu po vojensku čině,
op marciální; uniformu skvělou
má z Gerolštýnské velkovévodkyně.
A pod té brány sličným obloukem
a s kožešinou skvostně premoanou
hůl stěží třímá zlatem okovanou,
má lidských kolegů i zpuřné hledy –
portýrskou loží budka napovědy.
Pak uvedou tě pestří komoří
dál po kobercích s jemnou perskou prací
na vnitřní rozložitě nádvoří,
kde mocnářova síně přijímací
je z kulis nejkrásnějších sestavena
a s nevídaným pychem upravena.
Tu stříbrem jemné čalouny se třpytí,
tu skvostná křesla rytířská je zřítí,
antické vázy, čínské porcelány,
krb moderní, v němž tančí plameny,
řad obrazů, jež přímo na stěny
i s rámci vkusnými jsou malovány,
a prostřed v plné panovnické slávě
král Hanuman se jeví na trůně
ve skvoucím Leara nešťastného⁴⁵ hávě,
napolo schován v zářné koruně,
jež – trochu volná – přes uši se svezla,
ve pravé ruce zlatou lilji žezla
a v klíně zlaté říšské jabko maje,
s nímž ruka levá jenom tak si hraje.
Po straně pulpitu nese spisy státní:

to partitury jsou a role psané
i vonné něžné lístky delikátní
a krejčích účty, zřídkka saldované.

A chce-li kníže do komnaty jiné,
tu jenom žezlem komořímu kyne
a řekne na příklad: Sál holdovací!
Hned hejno sluhů stěn se chopí kolem,
je odnáší a s jinými se vrací,
otáčí, strká, buší horem dolem
a za chvílku jak proutkem čaroděje
sál žádaný se kolem krále skvěje.
Tak, aniž potřeba mu hnouti nohou,
král vystřídati může síni mnohou
a nevíš, která krásnější je v řadě,
jak dlel bys v báji na zakletém hradě.

I šatna knížete je přebohatá:
on každou chvíli oblíká a svlíká
tu středověký ornát z perel, zlata,
tu šaty patnáctého Ludovíka,⁴⁶
tu Bonaparta známý oděv prostý,
tu španělským se strojí generálem –
tak za den šestkrát mění šat a skvosty,
jsa ve všech velebný, chlup každý králem.
Když hostinu svým hodnostářům dává,
tu na tabuli spousta drahých krmí,
dort rozmanitý, paštika též z páva,
a prostřed váza vzácných květů strmí.
A hosté vznešení kol sedí slavně,
nůž, vidličku též drží zcela správně
a krájejí, až radost patřit na to,
ryb útvar lahodný, jenž z mísy kyne,
a vzácné ptáky pečené jak zlato;
ač na oko jen semtam nůž se šine,
neb ani opům nejde pod vous asi
chuť obarvené papírové masy –
než kdo by v osvíceném státě syt

chtěl od hostiny dvorní odstoupit!
 I vkusný park má kníže při paláci.
 Houšť palem, úponek a květů žárných,
 tropické Flory⁴⁷ dítek lepotvárných
 tam opi vymýtili krušnou prací,
 a nyní přendavky a kulisy
 semo tamo postaveny baví hled
 křů, květin barvitými obrysy;
 i starožitný fontán uprostřed
 proud vody malované metá vzhůru.
 V tom sadě plátěném náš Hanuman
 rád prochází se, vážně zadumán,
 na čele panovnických péčí chmuru,
 a někdy v taji, za barvitým křem
 starosti plaší mrštným kozelcem.

Poddanstvo arci skrovněji se neslo
 a zvláště o nábytek byla nouze:
 tu jednomu se dostal divan pouze
 a druhému zas rytířské jen křeslo;
 a proto zákon dobrého byl tónu,
 svou židli s sebou přinést do salonu.

Než zato šatů bylo víc než dosti,
 že mohl říše populaci všecku
 král ošatit si rádně po člověcku
 a že tu našel všechny příslušnosti
 ku všelikému povolání, stavu,
 z nichž buduje se osvícený stát.
 I nezbylo než návod opům dát,
 jak chovati se mají ve svém hávu,
 jak upravit má každý tvář i zor,
 jak v pohybu i v posunku si vésti,
 by ve všem dostihl svůj lidský vzor.
 A knížeti v tom přálo plné štěstí.

Říš jeho ve všem lidské měla řády,
 i dobrodiní konstituční vlády;
 dal opům právo, po evropských vzorech

mít krásné řeči ve zvolených sborech.
 Tu poslancové klidně přemýšleli
 o nových daních, říše rozkvětu,
 ba někteří též oponovat směli
 a všichni správně brali dietu.
 O různých zákonech se usnášeli
 a snesení svá králi přednášeli,
 jenž v plné slávě, sedě na svém tróně
 – toť velkolepé bylo divadlo –
 vždy snesení ta vyslech blahosklonně
 a potom dělal, co mu napadlo.
 Stát spravovali četní úředníci.
 Ti sedávali, pero za uchem,
 za kupou fascikulů s hněvným výbuchem,
 když občan smělý vyrušil je z píle.
 A časem ve fraku a pásce bílé,
 křivíce záda téměř k úpadu,
 šli představit se hlavě úřadu.

I právníci tu měli vděčné pole.

Ti dávali si pohled zchytralý
 a sporné spisy – herecké to role –
 bez únavy a konce střídali,
 i stání odkládali, lhůty brali,
 na léta vlekli spory sumární
 a na palmových listech posílali
 svým stranám dlouhé účty palmární.⁴⁸

Kdo z lékařství zas vykonali zkoušku,
 ti velmi učeně se tvářili,
 poltivky⁴⁹ očkovali do papoušků,
 kukátkem počítali bacily,
 puls studovali z rána ku večeru
 i sluchem střežli vnitřní úkony
 a předpisovali – líp našich věru –
 svým chorým divadelní bonbony.

Dav byl tu také profesorův opských,
 na nosích brejle zasazené v zlatě,

pedanti suší od hlavy až k patě,
 že stěží rozeznat je od evropských.
 Ti knihami se obírali stále,
 jež vylovili z lodi ztroskotalé:
 na kusy mnohou roztrhali knihu
 a z kusů novou sestavili v mihu.
 Leč slyším ostrý profesorský hlas:
 „Meť raděj před svým prahem, nedouku,
 sic posvítíme rádně na ocas,
 jímž prý op indický se chápe suků,
 též o tvém hindostanském pralese
 a jiném leccos mohli bychom říci –
 jsou věci, jichž ni bajka nesnese –“
 Již mlčím zkroušeně, nach studu v líci.

Těž bohoslovci s oblou, lesklou tváří
 zde slonili se v nadpozemské záři –
 by zbožní kritici se nebouřili,
 díím výslovně, že Bramu opi ctíli.
 Ti opští bramanové v řízách řásných
 vzdor postům divně tučněli a kvetli
 a do politiky, věd, uměn krásných
 a zkrátka do všeho své vědy⁵⁰ pletli.

A rozumí se: vědám záštita
 též opi byla universita.
 Tu profesoři pilnou měli snahu,
 by v každém kroku, mrknutí a tahu
 tak tvářili se navlas docela,
 jak v Lipsku, Halle učenci se tváří,
 a všechny v Němcích zastínila září
 hůl skvostná opičího pedela.⁵¹

Těž umění zde rozkvétalo valně:
 tu s chlupy zcuchanými nad hlavou
 a s rukou v ňadrech pěvci geniálně
 líc nesli v odív bolně dumavou,
 po velkých vzorech jedli, pili, spali
 a opičími Byrony⁵² se zvali.

Malíři pyšnili se v sametu
 a klobouk širostřechý měli v týle
 a znali božsky držet paletu
 a popleskali barvou plátna míle.
 A když se sešli opi hudebníci,
 ten v buben hlomozil, ten v činely,
 ten hlučil do pozounu vzdulou lící
 a jiní smyčcem vztekle vrtěli:
 tu mněl jsi věru slyšet skladby lidské
 ve slohu vážné hudby dramatické.

Tak z nepřebírané šatů zásoby,
 již poskytl mu koráb utonulý,
 král vytvořil si všechny podoby,
 jež Evropa do svého lůna tulí,
 z výrobků prostých mistra krejčíře
 vykouzliv barony a rytíře,
 drah podnikatele a bursiány,
 i vážné purkmistry a radní pány,
 myslivce, námořníky, kramáře,
 bělostné kuchaře a cukráře,
 i černé notáře a kominíky,
 i pestré hasiče a městské šiky,
 sklepníky, listonoše, hokynáře,
 i blatošlapů zástup darebný –
 a kdo už nijak nebyl potřebný,
 ten za vládního sloužil novináře.

A mimiky to byly pravé divy,
 jak brzy národ opův učenlivý
 svou celou bytost vpravil v roje svoje,
 jak uměl zachovati chodě, stoje,
 v posuňku každém, hnutí, úsměvu,
 co příslušelo k jeho oděvu.

Věř, kdybys na opičím korsu tady
 byl spatřil opa ze šviháků řady,
 jak oděn ve francouzském slohu přesném,
 tu volném jako sak, tu příliš těsném,

znal binoklem neb tenkou hůlkou mávat
 a fraškovitý účes načechrávat:
 tu byl bys zabuda, žes v říši opů,
 řek dojistá: Hle, dandy⁵³ ze Příkopů!

A což ty módní lvice opičí,
 kdož jejich chic a půvab vylíčí!
 Ty roby nádherné, šperk jejich skvělý,
 těch jemných ruček svůdné pohyby,
 když jako lásky sítě rozestřely
 vějířů skvostných pestré záhyby.
 A slyše jejich štěbetání sladké,
 mněls vnímat jiných krásek zábavu,
 ty známé prázdné průpovědi hladké
 a hluché cizí tretky z ústavu.

Jak těžký sen již ležel za opy
 čas mravů barbarských se šplhem, skokem.
 By ve všem chován byl rád Evropy,
 bděl každý nad soudruhy přísným okem.
 Hned krutý posměch provinilce bodal,
 když zapomenuv se op do salonu
 všel bez kravaty nebo pantalonů
 neb místo ruky dámě nohu podal.
 A chronique scandaleuse⁵⁴ hned na vše strany
 zvěst šířila všem k potupnému smíchu,
 že ten neb onen soused nevzdělaný
 na banán za dne šplhal bez ostychu.
 A prošpetla-li někde opí dáma
 cos o lotosu aneb o papoušku,
 hned sklonila se družka družce k oušku:
 „Jak naivní! Nu, hlupačka to známá.“
 Neb opstvem vzdělaným se hovor nese
 jen o Hydeparku, o Boulognském lese – -55

Leč vidím v duchu, kterak nad mou básní
 jak sněžný motýl, když se k růži nese,
 zbytečně k ústkům něžná ručka pne se
 – neb rtové jich i v zívnutí jsou krásni –

a slyším vzdech, jenž přes tu stránku věje:
„Namísto růží, něhy hrdličí
nám líčí šklebné tváře opičí
a ještě ztrácí slabou nitku děje!“

Ach, cítím tíhu spravedlivých hněvů.
Však usmírím je, bohdá, v příštím zpěvu:
tam panýr⁵⁶ bitvy bouřlivě se vzdýmá
a proud mé bajky kataraktem⁵⁷ hřímá.

VII

Čas dlouhý v míru kvetla opů říše,
král veselil se zdarem svého díla;
jen drzost papouščí mu časem síla
hořkosti krůpěj do té blaha číše.
Ti pestří hlupci mají totiž zvykem,
co slyší, napodobit pustým křikem,
i stalo se, že zaskřehotal brzy
kdes „osvěta i lidskost“ papouš drzý,
tu „pokrok“, jinde „volnost“ vrísklo shůry,
tam „ideál“ skřek vedli hlupáci
a nejradš pěly papouščí ty kůry
ve sboru „civi – civilisaci.“

Ta slova vznešená v tom blbém echu
kol zvučela jak opům ku posměchu
a bodala je z rána do noci.
A král tu neznal jiné pomoci,
než kamenem ty troupy plašit v dálku –
vždyť s papoušky přec nemoh vésti válku.
To mráček, opičí jenž nebe kalil;
však za ním těžký, bouřný mrak se valil.

Kdys do paláce chvátal Bhandragura,
děs v oku, čelo kryla péčí chmura,
a proti mravu ani nezazvonil
před závěsem, jenž kobu krále clonil.
Zdvih oponu, však rychle nazpět skočil,
neb v čirých nedbalkách tam krále zočil,
jak vyšplhav se na baldachýn trůnu,
tam zlatým říšským jabkem sem tam hází,
je vzhůru vymrštuje žezla rázy
a chytá zase divných za posunů
a vůbec věci všeliké s ním tropí,
jež činívají rádi s jabkem opi.

Ministr s jemným taktem postál chvíli,
 pak hlasně zakašlal, zas chvíli čekal
 a zvoncem udeřil pak teprv k cíli.
 Přec asi vládce zabraného zlekal –
 hřmot ozval se, jak by cos padlo dolů,
 a prchly minuty, než zaslech: Dále!
 Leč vstoupiv Bhandragura, na prestolu
 již spatřil vážně sedícího krále,
 an říšské jabko hrdě třímal pěsti
 a velebně vstříc hleděl jeho zvěsti.

Ministr kolenem se sklonil k zemi
 a k nebi vznesl bolný zrak i ruce.
 „Ach, králi! Žel, že není ret můj němý,
 bych nemusel to vyřknout – revoluce!“

Král zachvěl se, tu slyše hroznou zprávu,
 i koule zlatá vypadla mu z dlaně
 i shýb se po ní, zastrčil ji maně
 do zadní kapsy královského hávu,
 pak teprv ministra za ruku chvátě
 vzkřik: „Revoluce? Možno-li? V mém státě?“

„Ach, pane,“ s žalem Bhandragura líčil.
 „Věz, kterak odboj pozvolna se plíže
 pak znenadání smělou hlavu vztyčil. –
 Snad na starce se pamatuješ, kníže,
 jenž, jménem Vindragupta, v plném sněmu
 kdys drze čelil majestátu tvému!
 On dál se přičil vzdělanému řádu,
 a když pak oc-hm, zbytečnost tu vzadu
 jsi kázal odrubat, tu činil vzdory,
 ba, pobouřit se snažil druhů sbory;
 však nepořídiv, s Vaňkem poradil se.⁵⁸
 A bylo slyšet jen, že usadil se
 jak poustevník v odlehlé lesa straně,
 kde bydlí na obrovské banyaně
 se sborem papoušků jak barbar pravý –
 Týž, králi, ach, je původcem té vřavy!

Již déle znamenal jsem kleslost mravů,
 jež zmocnila se části nižších stavů.
 Jich svůdci sešlé existence byly,
 jež z nedbalosti nebo mrzké zvůle
 svůj prve slušný oděv zešpatnily:
 právníci, ztrativší svých fraků půle,
 učenci, rozbivší své okuláry,
 a poeti, z jichž plášťů zbyly cáry.
 Ti hleděli teď na každého křivé,
 kdo zachoval si zdravé švy a šosy,
 a brumlali o právech lidu cosi.
 Ba, drzé zraky upírali chtivě
 i na tvou šatnu, králi, reptající:
 Nám z rukávů se dere loket holý
 a tam tlí hávů skvostných na tisíce,
 v jichž pyšném sametu se pasou moli.

Ach, pomysлил jsem, sociální krise!
 Nůž třeba přiložit k té škodné hlíze.
 I trestal jsem, mé oči pilně bděly –
 než pozdě se mi zcela otevřely.
 Jest obyčejem nízkých zvrhlých duší,
 že všechno servat hledí do svých kalů
 a jiným aspoň slinou hany ruší,
 co sami ztratili, lesk ideálů,
 a tak i tento ošumělý tłum
 bil drze ve tvář slušným způsobům
 a tupil pěkné, zachovalé šaty
 a všechny věci, které nám jsou svaty.

Dnes na lianě, oděn pouze vestou,
 z nich jeden seděl, nad veřejnou cestou –
 zjev pohoršlivý u nejvyšší míře
 (opičkám mladým z ústavu, jež tudy
 šly právě s ředitelkou, za vějíře
 krýt bylo obličej svůj studem rudý)
 a k tomu ještě – hnus mi tlumí hlas –
 ten barbar, v klíně ptačí hnízdo maje,

na pestrých vajíčkách měl divý kvas,
 jich obsah syrový rtem vysáváje.
 A když jsem začal smělci domlouvat,
 tu vzpříčil se mi: – Mluví se to krásně
 v purpurovém fraku, na němž zlaté třásně!
 Však stranou hled', zda poznáš lidský šat
 tam v menčíkova⁵⁹ mého troskách smutných!
 A co se týká vajec těchto chutných,
 proč bych je nejedl, když liběj fíků
 se rozplývají medem na jazyku
 a jdou mi k duhu. Syrové ty žloutky
 vždy předkům našim byly za pochoutky
 a jsou i nám. Bys potrestat měl všechny,
 kdož srkají je v taji pokrytecky,
 ač veřejně k nim odpor nutí v tváře:
 sám s celou říší šel bys do žaláře.
 Vždyť povídá se – váhám věru říci,
 co pronesl ten jazyk zlolající –
 že mívá kníže sám jen k pastvě zraků
 své mísy malovaných ryb a raků,
 a když se vynadívá v hostí kruhu
 na srnce, bažanty a křepelky,
 že jdou mu za španělskou stěnou k duhu
 bambusů mladých svěží výstřelky – –“

To mluvě Bhandragura sklopil k zemi
 hled zapýřen, co zatím králův zrak
 nad ruměncem se točil do oblak;
 tak drahnou trapnou chvíli dleli němi,
 až ministr se řeči ujal znova:
 „Já ztrestat chtěl ta velezrádná slova,
 než op mi čelil ve zločinném vzdoru
 a zpustlý dav mu přispěl na podporu.
 Ten padouch volal: Mluvil pravdu břitkou
 kdys Vindragupta králi v plném sněmu,
 když slavně vyvracel řeč jeho plytkou.
 A dobře radí nám. Již pojďme k němu!

My žili v míru po způsobu dědů
 na stromech veselí a péče prostí,
 až přišel kníže s torbou cizích jedů
 a lidských nesmyslů i zvráceností.
 Nač máme zapíratí bytost vlastní
 a předků mrav, s nímž bývali jsme šťastni,
 tím pohrdat, co příroda nám káže
 a k čemu potřeba i zvyk nás váže?
 Pitvorně napodobit lidské loutky
 jen k ukojení směšné krále choutky,
 jenž přece z opů nenadělá lidí
 a leda posměch u človēctva sklidí?
 Ne! Měj si nazpět pestré cáry svoje,
 my hrdě vypnem volnou opskou šíji,
 hruď vnoříme zas v čisté opství zdroje –
 dál sami hrajte směšnou komedii!

S ním všichni souhlasili a hned s těla
 své cáry strhli; po lianách mžikem
 na stromy vyhoupla se tlupa celá
 a s posměšným se vzdalovala křikem.
 Teď teprve se rozbřesklo v mé hlavě:
 řeč ona jistě byla pouhým echem
 slov, jimiž Vindragupta v tomto davě
 žár odboje rozdmýchal mrzkým dechem,
 as dávno s nimi tajné maje schůze,
 jsa hlavou skrytou pobouřené luze.“

Král s tváří chmurnou naslouchal té zvěsti;
 teď okem zableskl a sevřel pěsti:
 „Ha, zrádci! Přísahám u Parabramy,
 u Bramy, Šivy, u Krišny⁶⁰ a Ramy,
 u bohů všech, u Gangy proudů svatých,
 u posvátného svého arciděda,
 u nebes, k nimžto ruka má se zvedá,
 u trůnu, koruny té lesků zlatých,
 přísahám na svůj purpur, na tu zbraň,
 na říšské jablko, jež třímá dlaň,

na toto – –“

Kníže na klín oko schýlil,
pak vnořil ruku marně do purpuru,
pak hledajícím zrakem vůkol pílil,
až maně pohlédl na Bhandraguru,
jenž okem teskným poletoval vzhůru
na trůnu baldachýn a nyní hbitě
před zrakem pánovým je sklopil k zemi;
než král již vzhlédl v baldachýnu lemy
a pozoroval jaksi rozpačitě
hrot žezla drahého, jenž s pyšným skvěním
v té výši čouhal rudým nad třepením.

Po chvilce dále mluvil hněvný vládce:

„Ba přísahám, že tíhou krutých trestů
ty zaslepence zastihnu a zrádce,
je mocí vrátím na osvěty cestu.
Ve jménu vzdělanosti znesvěcené,
za ideály lidstva drahocenné
již rozviň, Bhandraguro, prapor boje
a seber bohatýrské vojsko moje;
až zítra slunce vzejde nad pralesem:
před blýskavicí mečů zbledne děsem,
před mrakem hrdinů, v jichž půjdu čele
do prachu svalit odbojníky smělé.“ – –

Teď, Muso, boje varyto mi dej
a zachvěj do strun křídlem nadšení
a písní důstojnou mi slavit přej,
co vykonali reci vznešení,
jak za královským hřmíce bohatýrem
les rozbouřili války děsným vírem.

Již seřaděn je pěších valný šik
a slunce, hledíc kradmo v lesní hloubi,
zří poděšeno hroty dlouhých pík
a pušek otvory jak sluje zhouby.
Zří s obdivem též uniformu sterou,
z nichž každá téměř barvou kvete čtverou,

že vypadá ten zástup opičáků
 jak záhon valný nejpestřejší Flory,
 malv, tulipánů, pivoněk a máků –
 až zastínil by naše městské sbory.

A jsou tu kroje ze všech armád světa,
 kam hledíš jen, vše zlatý třeba samý
 a samá šňůra, hvězda, epoleta,
 čák výběr a chocholy a kokardami
 i grenadýrské rudé čepice,
 jež pnou se do špičky jak hlavy račí
 a pod jichž lemem zlatým opice
 vstříc bitvě slavné hrdinsky se mračí.

A jaký teprv jízda lesk a třpyt,
 že trudno zraku na ni popatřit!
 Tu zlaté kyrusy na slunci hrají,
 tu skví se přilbic divné hřebeny,
 s nich žíní sáhodlouhé hřívy vlají
 i palaš blýská z pochvy tasený.
 Až po zemi se vlekou ostruhy
 bot jízdeckých, jež pevně pod pažemi
 jsou přivázány dvěma popruhy,
 neb – volné příliš – svezly by se k zemi:
 jen do půl holeni v nich noha sahá,
 ač popruh téměř ke kyčlím je tahá.
 A bujně skáčou dragounů těch oří,
 jež z nedostatku koňstva opi tvoří.
 Král s generálním štábem v čele temu
 hrá duhou, krásy bohatýrské div;
 na lesklé pásce v pouzdře vkusném jemu
 po boku visí polní perspektiv –
 ten kdysi z lóže stíhal nožky luzné,
 teď zasvěcen je Marta⁶¹ službě hrůzné.

Jak mračno zkázonosné středem lesů
 voj valí se: kol třepotá se v děsu
 roj papoušků a prchá s pustým skřekem
 před bubnů rachotem a polnic jekem.

Ač statně sobě vojsko vykračuje,
 přec jde to zvolna; k rychlé chůzi rovné
 až dosud opů noha nestačuje
 a svízele jim zmáhat nevýslovné:
 tu podrost hustý v pochodu jim brání,
 tam šik se boří v bahna, plísni skrytá,
 rve trní uniformy, přilby chytá
 houšť úponek, jež nad cestu se sklání,
 přes kořeny též mnozí klopýtají,
 a nejvíc ti, kdož úkol ořů mají,
 dragounů těžkých trpí od nákladu –
 takž jízda zůstává za vojem vzadu.

I živočišstvo nepřátelské všade
 armádu stíhá, osidla jí klade.
 Tu obrovský roj mravenců jí v křídlo
 vpad lítě, trýzní je jak steré šídlo,
 pijavky hrozná na nohy se věsí,
 tam zasyčení hada předvoj děsí
 a zde voj bázní trne, že snad chová
 zjev ještě strašnější houšť bambusová.

Když přešlo slunce půli dráhy denní,
 v tom lesním okrese, dřív nepoznaném,
 kdes tábořem si lehli unavení.
 Král s generály pod vysokým stanem
 (ten arci pouhým obrysem byl stanu,
 jsa malován jen v jednu plátka stranu)
 měl poradu o dalším války směru;
 i sneseno: zde zůstat ku večeru,
 pak nočním pochodem ve tlupě trojí
 zbojníky sklíčit; pravé, levé křídlo
 obejde tiše Vindragupty sídlo;
 střed rovně půjde; pak se všichni spojí
 kol nepřítel v řetěz neprostupný –
 tak v léčce uvázne ten zloboh zpupný.

Co k noční chůzi spánkem voj se sílil,
 král v dumách velkých bdící čelo chýlil;

to sláva, schýlená ku svému synu,
 zvěst šeptala mu nesmrtelných činů
 a jejích křídel bleskotavých vlání
 se dotýkalo žhavě jeho skrání.
 Tak ještě dlel, když noc se snesla shůry,
 noh obrovský, a po pralesě šířím
 lakotně rozestlala peruť chmury.
 Tu probudil se tábor bubnů vírem
 a tři hned oddíly ve trojím směru
 na pochod vydaly se v nočním šeru.

Střed s králem táhl rovnou cestou k cíli,
 šel ostražitě, stanul každou chvíli
 zvuk podezřelý zbádat bystrým sluchem
 neb rozhlédnout se v lesním temnu hluchém.
 A prales hrůznou tvářnost na se bral;
 plášť temnoty své strašidelné cípy
 střel kolkolem, a kam ve stromů val
 luk měsíce slal stříbrné své šípy,
 vše měnilo se v ruchu divotejném
 jak oživeno nočních duchů hejnem:
 ty listů vějíře a zdobné shluky,
 teď postříbřeny skvostně luny svitem,
 se zdály chvíli kyvem tajné ruky
 a ve klenutí stromův obrovitém
 rej stínů titanských se divně míhal,
 suk – děsná tvář, k ní svlačec pustá brada,
 i kořen křivolaký, změněn v hada,
 leb ohyzdnou na hnusné šiji zdvíhal.
 Kdes temnem svítí ohnivé dva zory –
 to noční lezoun, číhající lori.⁶²
 A můry veliké se vzduchem chvějí
 i netopýři ve přišerném reji.
 Šum, ševel, praskot vojsko leká časem
 neb krev mu stydne dálných dravců hlasem.
 Však mlčí-li ty zvuky zlověstící,
 tu slyšet sotva kročej šelestící:

tak opatrně, beze všeho ruchu
 voj táhne, roven karavaně duchů;
 tu nezní zbraně zazvonění žádná,
 vše tají dech a tlumí nohy šlapot,
 a ticho hrobové nad vojem vládne,
 jímž ozývá se jenom zubů klapot.

Hle, strom tu mocný nízko větve klene,
 velkými plody tu tam obtíženě;
 jak svůdně visí s nich ta sladká tíha!
 Již slina v ústech opičích se sbíhá
 a předvoj chvátá ku slibnému stromu –
 leč jak by náhle stížen ranou hromu,
 ucouvnu, ztrnul, zděšen prchá, padá
 a s pokřikem se trhá šiku řada:
 neb ovoce, hu, v letouny se mění,
 již visevše tu v opozdilém spánku
 za nožky dráp, kol těla křídel blánku,
 jak svislé plody byli k pohledění,
 však nyní k divým nočním rejům šíří
 nad vojskem šerá křídla netopýří – –

Ne, dále nechci líčit strasti různé
 těch slavných pochodů, té noci hrůzné.
 Chci jeviti teď věci, jež se dály
 ve Vindragupty zlého hlavním staně,
 to na titanské oné banyaně,
 kde sídlil s lájí, která prchla králi.

Ji přijal Vindragupta plesnou řečí:
 „Mnou stínové vám slavných předků vděčí
 za velký čin. Již pozírali v hoří,
 jak hubí vnuků ruka pohrdavá
 jich svatý odkaz, cizotě se koří.
 Však zvítězila mysl opů zdravá
 a brzy bohdá vzejde krásný den,
 kdy rod náš všechnu lidskou cetu smete,
 jíž z choutky bláznovské byl ověšen,
 a prales opět čirým opstvím zkvete.

Vás vítám, první posly doby lepší.
 Nech roj náš volný v úponkách zas křepčí,
 zas jezme, co les rodný chystá k snědku,
 a lezme nazí mravem krásným předků.
 Pryč s každým návykem a sledem cizím,
 zas ve všem osvojte si opský mrav,
 v mém opství pravém, netknutém a ryzím
 před oči každý zrcadlo si stav,
 v čistého opomilství vroucím žáru
 svou bytost očistěte všech lidský škvárů.“

Pod jeho dozorem hned příští den
 řád opičí byl ve všem prováděn.
 Po větvích, svlaččích lezli pilným cvikem,
 noh, v botě ztrativších svůj bystrý hmat,
 zas učili se hbitě užívat
 a pronášet se správným opím kvikem,
 tvář v nezkažených opích šklebech měnit
 a v ryzím duchu opičím chrup cenit;
 ba, ocas též si znova nalepili,
 by ve všem praví, řádní opi byli.
 Když padl některý do lidské role
 a začal kroutit po švihácku bokem
 neb advokátsky chytře mžourat okem,
 básnicky usmívat se v sladkém bole,
 hned soudruhové kárali ho štilci,
 že taká věc jen sluší odrodilci.
 Ba opství své tak do krajnosti vedli,
 že po rukách jen lezli, nohou jedli.

Jak líbezně po celodenním cviku,
 až po krk plni durianů, fiků,
 pod hvězdnou klenbou nebeského dómu
 na vonných větvích košatého stromu
 v sen klesli, plný divné lahody,
 na volných řadrech matky přírody!

Leč z jitra všechny vyburcoval ze sna
 křik, polnic hlalol, bubnů vřava děsná.

A v leknutí když popatřili dolů,
 vstříc zasvítit jim hrozně v záři ranní,
 jak obrovský had lesklý, v těsném kolu
 je obmykaje, řetěz smrtných zbraní.
 Kamkoli poděšeným spěli zorem,
 pás peřestých se vlnil uniforem,
 zřít bylo přilby, pušky, šavle, kopí
 a bojechtivé obličejje opí.

Jen stěží Vindragupta uchlácholil
 strach tlupy svojí. Zosnoval pak čile
 plán obrany a zbraně vhodné volil –
 byl věru důvtip barbarský v tom díle.
 Fík indický, v němž zbojci měli skrýše,
 kmen obširný pjal do veliké výše
 a spoustu silných větví, listí husté
 v koš gigantický přeširoko stlal
 a z dolních větví výhonky zas tlusté
 jak pilíře a sloupy sesílal;
 ty, v půdě kořenice, zase vzhůru
 výstřelky slaly a tak vůkol pně
 kořání vzdušné tkalo malebně
 přemnouhou divně propletenou šňůru
 v houšť neprostupnou, po níž ještě kolem
 směš úponek se pjala sličným stvolem.
 Tak celý strom byl přirozenou tvrzí.
 V té houšti, neviděni, zbojci hbitě
 až k zemi sklouzli z výhonkové sítě
 a s oblázky v koš vrátili se brzy,
 k těm natrhali stromu plody rudé
 a čekali, co dál se díti bude.

Na pokyn králův ztichly bubny, rohy,
 a jeho hlas jen zahřměl na zlobohy:
 „Ač smrti propadli jste podle práva,
 přec milost má vám ještě volbu dává.
 Hned sestupte a kajícím se vzdejte,
 slib poslušnosti věčné vykonejte,

neb jisti buďte, až srub tento ztečem,
že zahynete všichni pomsty mečem!“

Leč zarputilý vůdce povstání
odmítnul milostivé vyzvání.
Jen mlčky odmít, zpola listím skryt;
leč odmít způsobem, že propuk hlasně
hněv hrdin dole a že nastínit
jen způsob ten je nedůstojno básně.

Ha, jak se rozlítíl teď opů král,
jak zuby zaskřípěl, jak zor mu vzplál
a ku svým obrátil se prudkou řečí:
„Nuž, moji věrní, sáhněte již k meči!

V boj chrabrý sláva nesmrtelná kývá,
duch vzdělanosti naše zbraně světí,
dnes celá Evropa se na nás dívá.
Nuž hurrá! Na barbary! Kpředu, děti!“

Jak za příboje, když se moře zdýmá
kol výspy strmící, vln stádo valné
blíž valí se a tepe v boky skalné,
výš věží se a pěnou kypí, hřímá:
tak za rachotu bubnů, polnic vřesku,
za křiku hněvného a zbraní třesku
voj opů zevšad k banyaně bije.
Leč těžká strůj a k běhu slabé nohy
dost činí spoust: klopýtá pěšec mnohý
a přeseň jezdec klesá oři s šíje;
tlum zmotaný těl padlých zemi kryje
a z hromady té pestré sem tam čouhá
tu bota s ostruhou, tam píka dlouhá.

Než „dále!“ kníže volat neustává
a blýskající šavlí upřed mává.
Jak sám bůh války strmí na svém oři,
tvář plane bojovně, zrak bleskem hoří,
chlup dlouhý rozcuchán vlá kolem čela,
skad rozruchem se svezla čáka skvělá.

A k stromu za ním chvátá v bouřném kruhu
voj zadní přes chomáče kleslých druhů.

Vtom z hustých listů ohromného fíku,
jak zhoubné krupobití z mračen tmavých,
sprch nenadále v davy útočníků
děšť oblázků a plodů červenavých.

Voj coufnul zmaten; s boulí, mukou vřeště,
op mnohý prchá z třesutého deště.

A „raněn král!“ se rozlehlo tou vřavou.

Plod banyany zasáh velitele
a rozplesknuv se na velebném čele
tek do zraků a tváře rudou štávou.

Vše prchá teď jak voda jarní strží,
nic pomatený útěk nezadrží;
až mimo dosah nepřátelských střel
voj rozbitý se znovu shromážděl.

Zde ku poradě vážné pod svůj stan
sbor vojevůdců svolal Hanuman

a tlumočil svůj zármutek i hněv:

„Ó, že jsme v lodi nenašli též prachu –
což jedním výstřelem jak hrstku plev

bych rozprášil to hejno kuřiplachů!

Než s píkou, šavlí kterak na ně jíti?

Zde spára v naší strategické síti.“

„Vím radu, králi,“ Bhandragura vece.

„Zbraň, obtížný též oděv složme s plece

i břímě obuvi, jež poutá nohu;

pak vyhrňme se rázem k banyaně

a bleskurychle zlezme po lianě

tu vzdušnou pevnost; hlavou ručit mohu,

že přesnadno tam přemoc naše zhubí

ten hlouček pouhými jen pěstmi, zuby.“

Král, vyslechnuv řeč jeho s temnou lící,

naň upřel pohled přísně kárající:

„Ó žel, že ze tvých, Bhandraguro, retů

mi slyšet návrh taký, na úkor

mé říše vzdělané a v posměch světu!
 My nahých barbarů jdem trestat vzdor
 a nazí sami vyhrnem se na ně?
 Rci, k čemu jsou pak uniformy, zbraně?
 A pátrej v lidstva historii celé,
 zda v bojích plemen vzdělaných se stalo,
 by pravidelné vojsko nepříteli
 – ó hrůza! – uškrábalo, ukousalo!!
 Že v zápětí trest nejde slovům tvým,
 jen děkuj zásluhám svým dřívějším.“

Pln studu Bhandragura v kout se plížil.
 Rty jeho soudruhů strach dlouho klížil,
 až posléz jiný z náčelníků rady
 té odvážil se ostýchavé rady:
 „Strom opanovat nelze a ti chámi
 sestoupí sotva, by se střetli s námi,
 jak zákon války osvícené žádá.
 Nu, myslím, v takovémto stavu věcí
 že v pochvu skryjí meč i lidští reci
 a diplomacie své nitky spřádá.
 Mním, kdybys po zánovním kalmuku
 těm lotrům slíbil, bude po hluku,
 a za některý z šarlatových fraků,
 jež blýskají se zlatem ve tvé šatně,
 sám Vindragupta – znal bych mluvku špatně! –
 dá sobě srubnout ohon bez rozpaku –“

„Dost!“ kníže zvolal. „Rada pěkná tuze.
 Mám za vše pokořit se této luze!
 Svou šatnu okrásti, tak dosti chudou!
 A dám-li těmto zbojcům po kalmuce,
 den každý vzplane nová revoluce
 a za týden v mé šatně laty zbudou.
 Ne, všecku chabou poddajnost si hnuším,
 jen vítězem z té války vyjít musím.

Je dvojí vítězství: tož hmotné, mravné,
 a toto víc než ono jesti slavné.

Je volím si. Než před každyčným činem
 vždy třeba zkoumat, zdali tak se děje
 či dálo v osvíceném státě jiném,
 a velkým vzorům vstoupit do šlépěje,
 vždy konat jen, co v Evropě se činí,
 cest vystříhat se, po nichž nešli jiní.

Kdys Žižka, slavný vojevůdce slepý,
 na Prahu zrádnou chystal krutý trest
 a již ji sklíčil puškami a cepy,
 však zželelo se mu té kněžny měst
 a krve bratrů; ztlumiv zlobné vření,
 dlaň železnou jim podal ku smíření.
 Jak Žižka ten – smím přirovnat se k němu –
 i já chci připnout uzdu hněvu svému.
 Nejkrasším vavřínem své skráně halím:
 vítězstvím nad sebou! Mstu soucit plaší;
 ti tam, ač zbloudilí, jsou bratři naši,
 a bratrovraždou meč svůj nepokálím.“
 Hlas jeho chvěl se, v líce slzy tekly;
 i vůdců rysy bohatýrské měkly.
 I vyšel z houšti v důstojníků roji,
 by zbojčům hlásal velkodušnost svoji.

Než Vindragupta hanou vítal jej:
 „Jen dále znovu pro výprask si spěj!
 Chceš zkusit po druhé, co hněv náš váží,
 co síla volných, pravých opských paží?
 A kdybys ved co písku takých sket,
 byť ve zbrani šel s tebou celý svět,
 a kdyby celý vesmír – –“

Hrůzou siný
 vtom utichl, zrak upřel do houštiny
 za vojskem královým. A stejným směrem
 vzhled tisícery opí obličej –
 Dvě strašné hvězdy svítily tam šerem –
 Jak vylíčit mám příští chvílky děj?
 Zřels častokrát, jak náhlá vichřice

zadula prudce na podzimním luhu
 do spadlých listů, pírek směsice;
 směs pestrá divě zatančila v kruhu;
 s ní prachu mrak jak dýmu sloup se vznes;
 vše vířivým pak vzlétlo kotoučem
 a zalehlo do větví stromu kdes –
 a dole jako umetena zem:
 tak valná spousta královského voje,
 pěšáci, jízda, různé stejnokroje,
 vráz pomíšena jedním pestrým tlumem,
 ve zmatku chumelíc se s jekem, šumem,
 zbraň odhazujíc, přes dlouhaté boty
 v úprku padajíc, přes pochev hroty,
 vpřed k banyaně ochranné se hnala,
 a po výhonkách svislých do vrchole
 armáda celá mžikem vyšplhala.
 Za chvíli bylo pusto, prázdno dole;
 jen výzbroj všelikou tu zřítí různou,
 zde přilba plá, tam palaš svítí hrůzno,
 bot hojně zříš tu, štrápce, fábory
 i bubny, polnice a prapory.
 Však za to banyany vrchol širý
 kol dokola se pestří bohatýry;
 tu s větve splývá hrozen granátníků,
 tam bez bot kyrysník na svlačci visí
 lbí holou dolů; s lesklým listím fíku
 třpyt epolet a chocholů se mísí
 a zevšad hledí oči hrůzou sklené
 na jedno místo lesa vytřeštěné.

Ztad nyní vyšel kníže indských šelem,
 mohutný tygr, obraz hrůzné krásy
 s tím ladně protaženým plavým tělem,
 jímž ozdobně se vinou temné pásy;
 příšerně zrakem topasovým blyště,
 půvabných chodem bral se přes bojiště,
 v zatáčkách lepých krouťe na vše strany

svůj ocas dlouhý temně proužkovaný.
 Tak mimo strom se plížil v husté trávě,
 vzhled k opům jednou jen, jak pohrdavě,
 pak zmizel opět v bambusovou šer,
 snad větre slibnější tam kdesi zvěř.

Však dlouho ještě, hrůzou ztrnulí,
 na stromě opi strachem hynuli.
 Ač teprve, když věstil dálný řev,
 že opět bezpečno, do ztuhlých žil
 zas vproudila se živná, hybná krev
 a rozmysl se v čelo navrátil.

Vtom krále jásoť zazněl s vrcholu,
 kde seděl jízmo na vyčouhlém suku:
 „Tvrz dobytá!“ „Hurrá!“ křik jeho pluků
 mu odvětil ve plesném hlaholu.
 Hned na povstalce udeřil roj vzteklý,
 jimž nepomohla nyní střelba plytká;
 jen krátko zuřila ve větvích bitka
 a přemožené zbojce dolů vlekli.

Byl jásoť veliký, jak vojsku sluší
 po takém vítězství! Leč slávy šum
 mocnáři neopojil velkou duši:
 trest prominul kajícím rebelům,
 i Vindragupta přijat na milost,
 byv jenom odsouzen ku chvostu ztrátě –
 tak poslední kles ku barbarství most,
 stín poslední v tom osvětleném státě.

Řeč lidská příliš chudobarvá jest,
 by vhodně vylíčila slavný vjezd,
 jímž král se vrátil sídelnímu městu:
 jak spoustu kvítí sypaly mu v cestu
 opičky vystrojené v oděv bílý;
 jak před palmovou pyšnou slavobranou
 purkmistr řečí pracně studovanou
 všem způsobil slavnostní dlouhou chvílí;
 jak mračny zvědavců se tměly střechy

a špalír v ulicích se pestřil cechy;
 jak slávy voláním se země chvěla,
 všem slza nadšení se v očích skvěla,
 kdy vjížděl Hanuman a blahosklonně
 na všechny strany rukou, hlavou kýval,
 an přes plece až po kotníky koně
 obrovský věnec bobkový mu splýval
 i dvojí drahá stuha atlasová,
 v nichž zlatem třpytila se chvály slova –
 na jedné: „Božská Fiametto, dík!“
 a na druhé: „Tvé nožky nevolník!“
 Za králem hrdě bral se pestrý šik,
 na přilbách zeleň palmového mlází,
 květ orchidejí věnčil hroty pík
 a pušky, hrozící jak sluje zkázy,
 i prapory, v jichž středu vzácný plen
 – chvost Vindragupty – k žerdi připevněn.
 A téhož dne kotillonových⁶³ řádů
 déšť bohatý se snesl na armádu.

Vlastenští pěvci lyrou neúnavnou
 čas dlouhý opěvali bitvu slavnou,
 a pedagogů loyální zápal
 rád, jako jinde, látky té se chápal,
 by o vítězném králi do čítanky
 cpal štedře vzletné básničky a články –
 což opícatům útlá prsa dětská
 vždy rozvlnila pýcha vlastenecká,
 když čítali, jak chrabří mocnář jejich
 s udatným vojskem bitvu krvavou,
 jíž neshledá se rovné v lidstva dějích,
 své jméno pokrýl věčnou oslavou,
 jak útokem, jenž zatřás širou nivou
 a zděsil všechny tygry pralesa,
 nad Vindragupty tvrzí přestrašlivou
 svůj prapor hrdě vztyčil v nebesa!

VIII

Takto slávou, blahobytem
opičí stát rozkvétal;
však stín jakýs mnohdy čelem
Hanumanu přelétal –
bylť mu těsným prales hluchý,
kde jen papouš slaboduchý
v posměch opům štěbetal.
Ach, co platno, že zde máme
všechno jako u lidí,
– vzdychal – když tu pokročilost
lidské oko nevidí,
a když tvůrce toho všeho
obdiv světa vzdělaného
po zásluze neklidí!

Na sněm valný svolal opy
a tak řečnil s prestolu:
Nebe přálo, že jsem dostál
vznešenému úkolu,
že mou snahou opů plémě
k lidské výši vyneslo téměř,
k věd a uměn vrcholu.

Však je třeba zjevit lidem,
že již nejsme divocí;
třeba čestné místo v řadě
národů si vymoci;
nutno též dle státních řádů,
by mou opí říš a vládu
stvrdil souhlas velmocí.

Protož odhodlán jsem pevně
pro národa oslavu
podniknouti do Evropy
velkolepou výpravu,

64 Hanuman 1

zjevit žasnoucímu světu
v plném vzdělanosti květu
opičí svou državu.

Pouť ta přinese nám velký
prospěch v každé příčině:
vzdělanost tam pochytíme
v každém jemném odstíně.
Naučíme se tam hravě
beefsteak krájeti tak právě,
jak se krájí v Londýně.

V Babylonu na Sekvaně,⁶⁴
ohnisku vší osvěty,
prostudujem polosvěta
vrtochy a zálety,
zřídíme si roucha přesná,
neb náš oděv – duma děsná! –
z módy vyšel před lety.

Ale prospěch nejvzácnější
v Berlíně nám vyklíčí:
odtud vezmu důstojníky,
již mé vojsko vycvičí,
že pak ve zbrani svět celý
čeliti se neosmělí
armádě mé opičí.

A pak – již mi teskno věru
na prestolu sedět sám,
srdce toužebné mě pudí
v manželského štěstí chrám:
rozhlédnu se u všech dvorů,
ve princezen jasném sboru
sličnou choť si vyhledám.

Budu vítán od mocnářů,
ku přehlídkám vojska brán,
a pluk mnohý po Evropě
mojím jménem bude zván;
v novinách se bude čísti,

co kde ráčil pít a jísti
královský host Hanuman.

Vždyť tam pocty skvělé získal
veleby mé pouhý stín,
zavítavší do Evropy
polobarbar Nasr-ed-Din;65
sloupce plníval všech listů
každý z jeho ametystů,
každý bídný almandin.

Komonstvo mé teprv vzbudí
všeho světa úžasy –
Již se strojte! Každý vezmi
nejdražší své okrasy,
cestovní těž úbor řádný –
zvláště nezapomeň žádný
kartáček mi na vlasy!

IX

Oblek Hanuman svou řízu zlatou,
ozdobil se korunou a žezlem,
vzal své všechny ministry a šperky
a tak bral se k dálné Kalkutě.
Byla noc, když po svízelných četných
dostihl tam velebného vodstva,
na němž právě k pouti do Evropy
koráb rozpjal bílé perutě.

Královský tu průvod na loď chvátal,
plavci zdvihli úzké prkno za ním,
s úsměvem jej vítal vládce lodi –
klnout bude zrádci příští věk!
Navždy bude v dějích vzdělanosti
jmenována s odporem a hrůzou
tato skvrna člověčenstva:
zvěrokupec Němčík Hagenbeck.⁶⁶

Úskočný ten zlosyn zajal krále,
jeho vzácné komonstvo též zajal,
uvěznil je do velikých klecí
k divotvárné zvěři rozličné,
k marabuům, želvám, gaviálům,⁶⁷
k antilopám, papouškům a boám,
které schytil po indických lesích
do zahrady zoologické.

Tak ach, velký opů reformátor
s ministerstvem svojím odpovědným
vecpán mezi makaky a vuvu,⁶⁸
v nevzdělaných opic posadu;
tak ach, fíky shnilé pojídaje,
zakoušeje šlehy pádných důtek,
ušlechtilý výkvět opí říše
k osvícenému plul Západu.

Před Hamburkem loď se zakotvila
a král s komonstvem vystoupil na břeh
Evropy, jež kolébkou i hrobem
stala se jich velkolepým snům:
prodání jsou za jidášský peníz
zahradám a sbírkám živočišným,
zvěřincům a milovníkům opů,
sprostým kejklířům a šumařům.

Takový byl konec přežalostný
vznešeného podniku, jenž mohl
osvěty říš jasnou rozmnožiti
o tisíce zdárných občanů,
kteří věru dovedněj by nesli
pantalony, frak a rukavičky,
nežli pachtící se nejnověji
po vzdělání národ Japanů.

Udušen je na věčné snad časy
plápol osvěty, jenž veleslibně
Hanumana rukou geniální
v indském pralese byl rozničen,
opět asi po lianách tamo
v čiré nahotě rod opů rejdí,
manga jí a srká ptačí vejce,
zapomněv, že byl kdys osvícen.

Poznámky

1 Hanuman – podle slavného indického eposu Ramajánam syn boha větru, který pomohl hrdinovi básně Ramovi (viz tam) zvítězit nad zlými duchy

2 gnom – trpaslík (z řeč.)

3 sistrum – staroegyptský bicí hudební nástroj

4 braman – člen nejvyšší indické kasty (třídy), kněz

5 Hindostan – v překladu „země Hindů“, název, jímž byl v Evropě označován poloostrov Přední Indie; správně toto označení patří jen severní části Indie

6 prestol – stolec, trůn (z lat.)

7 pagoda – věžovitý orientální chrám (z portugal.)

minaret – věž mešity, t. j. mohamedánského chrámu (z arab.)

8 radža – titul indického panovníka

9 Višnu – zde ve významu jednoho z nejvyšších božstev brahmánského náboženství

Rama – hlavní hrdina eposu Ramajánam, vzniklého před naším letopočtem a zachycujícího staré děje ze života indického lidu; do Ramy se podle této lidové náboženské legendy vtělil bůh Višnu, aby přemohl demony a zlé duchy, kteří načas ovládli Indii

Lanka – ostrov Ceylon, sídlo démonského krále Ravana, který sem – podle Ramajány – unesl manželku Ramovu Sítu; z Lanky ji pomohl vysvobodit op Hanuman

10 Durgá – v překladu „Nepřístupná“, bohyně, jež se uctívá hlavně v Bengálsku

11 Parvátí – v překladu „Himalájovna“, příjmení Durgy

12 sykomora – druh smokvoně, veliký strom s košatou korunou a mocným kmenem

13 korma – zadní část lodi nad kormidlem (z ruš.)

14 Ganga – hlavní tok indický, nejposvátnější řeka indického lidu, jejíž vody podle lidové víry smývají všechny hříchy

15 láj – štěkání, smečka psů, přeneseně (i zde) sběr, luza

16 albionské – básnický anglické

17 šaravary – široké kalhoty (z maďar.)

18 Nerbuda – (obvykle Narbada), mohutná, po Gangu nejpamátnější řeka v Přední Indii

19 mim – herec (z řeč.)

20 Golkonda – pevnost v Haidarabádu, od r. 1515 sídlo mohutné mohamedánské dynastie Kutah-Šáhi; po arabském vyvrácení r. 1687 zbyla z ní jen stará tvrz, sloužící za pokladnu a vězení

21 Allahábád – správněji Iláhábád, jedno z nejposvátnějších indických měst na soutoku Gangy a Džamny (Jamuna)

22 almandin – granát (drahokam)

23 štilec – štulec, rýpanec

24 Argonauté – hrdinové řeckého bájesloví, plavci na lodi Argo, kteří se zúčastnili výpravy za zlatým rounem

25 velmogul – Veliký mogul, titul panovníků z rodu Timur-lengova, kteří se r. 1525 zmocnili Hindustánu, založili tu říši mongolskou a vládli jí až do r. 1857

parasol – slunečník, deštník (z franc.)

26 bandalír – závěsný řemen (z franc. nebo něm.)

27 charý – ponurý, chmurný

28 chleboň – veliký strom z řádu morušovitých, mnohonásobně užitečný; jeho plody nahrazují domácímu obyvatelstvu náš chléb i brambory

mangiva – mohutný strom s velikou a hustou korunou; mnohonásobně užitečný; nejoblíbenější pro dužinaté, šťavnaté plody, mangas

banyan – typický indický strom s rozsáhlou korunou, s jejíchž větví visí dolů nesčetné výhonky, které se zakořeňují v zemi, takže celý strom tvoří souvislý lesík

29 syn Korsiky Napoleon Bonaparte (1769 – 1821) – narozený v Ajacciu na ostrově Korsice

30 karosa – kočár se střechou (z franc.)

31 rozuměj Charles Darwin (1809 – 1882) – velký anglický vědec, zakladatel materialistické biologie, materialistického učení o původu a vývoji druhů; jeho výklad vzniku a vývoje člověka byl odpůrci úmyslně nesprávně zkreslován v tom, že Darwin odvozuje původ člověka od opice

32 Síta – manželka Ramova, uloupená králem démonů a uvězněná na Lance

Ravanas – desíthlavý král démonů se sídlem na Lance, jedna z postav Ramajány

33 Sugriva – op, který spolu s Hanumanem pomohl Ramovi vysvobodit Sítu z pout Ravanasových

34 Singhala – jiný název pro ostrov Ceylon, sídlo Ravanasovo

35 tragantový – zde jemný, choulostivý (z lat.)

36 pipal – veliký strom indický, posvátný strom budhistů

37 Breughel – příjmení slavné nizozemské malířské rodiny, z níž nejznámější je zakladatel rodu, Pieter B. (+ 1569), zvaný – pro obrazy ze života venkovského lidu – selský

Pekelný B. byl nazýván jeho syn, Pieter Breughel ml. (1564 – 1637), který otce často kopíroval

38 Mefisto a Markétka – dvě z hlavních postav Goetheova básnického dramatu „Faust“

39 kloun – klaun, cirkusový herec a artista

40 Ulloa – pravděpodobně y Garcia de la Torre, don Antonio (1716 – 1795), španělský námořník, státník a učenec, který probádal a popsal krajiny Jižní Ameriky a jako námořník pobyl také v Západní Indii, o níž podal memorandum španělskému králi

41 tarmark – vetešnický trh

42 čego – druh šimpanzů

43 quos ego! – doslovně: já vás! (rozuměj: proženu!, já vám zatopím!, já vám dám!) (lat.)

44 chic – vkus, vkusnost, elegance (franc.)

45 Lear – hrdina tragedie Williama Shakespeara „Král Lear“

46 Ludvík XV. – král francouzský (1710 – 1774), jímž dostoupil vrcholu absolutismus ve Francii; za jeho života žil francouzský královský dvůr v ohromném přepychu a rozmařilosti, s nimiž ostře kontrastovala bída prostého lidu

47 Flora – podle římského bájesloví bohyně květů

48 palmární účet – účet za honorář advokátovi

49 poltivka – bakterie

50 védy – doslovně vědění, název nejstarších indických literárních památek

51 pedel – školník na vysokých školách

72 Hanuman 1

52 Byron, George Gordon Noel, lord (1788 – 1824), významný anglický romantický básník

53 dandy – muž oblečený podle nejnovější módy, světák, hejsek, švihák (z angl.)

54 chronique scandaleuse – skandální kronika, kronika výstředností (franc.)

55 Hyde Park (angl.) – známé sady v západní části Londýna, v 19. stol. společenské středisko rodové a peněžní šlechty anglické

Boulogneský les – zbytek rozsáhlého královského lesa na západ od Paříže, v 19. stol. společenské středisko rodové a peněžní šlechty francouzské

56 panýr – korouhev, prapor (z něm.)

57 katarakt – velký vodopád, příval, peřej (z franc.)

58 s Vaňkem poradit se – utéci, ujet (lid.)

59 menčíkov – druh dlouhého pánského svrchníku s páskem vzadu

60 Parabrama, Bráma, Síva a Krišna – nejvyšší božstva bramánského náboženství, případně vtělení nejvyšších božstev (Krišna je na př. vtělením Brámy)

61 Mars (lat., 2. pád Marta) – v římském bájesloví bůh války

62 lezoun – indická tvrdoploutevná ryba, žijící ve sladkých vodách; stěhuje se z jedné vody do druhé po suchu a šplhá i po stromech

lori – druh mnohobarevného papouška

63 kotillon – odznak, řád, který připne tanečnice při volence svému tanečníku (z franc.)

64 Babylon na Sekvaně – rozuměj Paříž (Sekvana je řeka Seine, která protéká hlavním městem Francie)

65 Nasr-ed-Din – perský šach, vládce (1831 – 1896), který navštívil třikrát Evropu (1873, 1878, 1889) a popsal své návštěvy v persky vydaném spise

66 Hagenbeck, Karl (1844 – 1913) – známý německý obchodník se zvířaty, který najímal celé výpravy pro lov hluboko ve vnitrozemí různých světadílů

67 gaviál – veliký plaz z rodu krokodilů, žijící v Indii

68 makaka a wuvu – druh opic

69 volapük (z angl. world = svět, speak = mluvit), pokus o umělý jazyk, mezinárodní řeč; volapük byl sestaven v r. 1879 německým farářem J. Martinem Schleyerem; obdoba známějšího esperanta